Έκταση: 2.572 τ. χλμ. **Κάτοικοι:** 94.000 **Πρωτεύουσα:** Ερμούπολη Σύρου

Ο νομός Κυκλάδων απαρτίζεται από δεκάδες νησιά (πολύνησο) που απλώνονται σχεδόν κυκλικά γύρω από την, ιερή των αρχαίων, Δήλο. Αυτή είναι και η πιο πιθανή εξήγηση για το όνομά τους. Μια άλλη ερμηνεία αναφέρει ότι με το όνομα Κυκλάδες ήταν γνωστές κάποιες νύμφες που όμως προκάλεσαν την οργή του θεού Ποσειδώνα, ο οποίος τις μεταμόρφωσε σε νησιά. Βρίσκονται δυτικά της Δωδεκανήσου, ανατολικά της Πελοποννήσου, βόρεια της Κρήτης, νοτιοδυτικά της Χίου και νοτιοανατολικά της Αττικής και τη Εύβοιας. Πρόκειται για ορεινά νησιά, καθώς δεν είναι τίποτε άλλο από κορφές υποθαλάσσιων βουνών. Έχουν ξερό μεσογειακό κλίμα, λίγα νερά και μεγάλη ηλιοφάνεια. Σε συνδυασμό με την ομορφιά των ακτών τους, την πλούσια ιστορία τους που αποτυπώνεται σε πλήθος μνημεία, την παραδοσιακή νησιώτικη φιλοξενία των κατοίκων και την ιδιότυπη χαρακτηριστική αρχιτεκτονική των κτιρίων τους, οι Κυκλάδες έχουν εξελιχθεί σε σπουδαία θέρετρα. Οι κάτοικοι ζουν από τη ναυτιλία, καθώς έχουν παράδοση χιλιετιών ως ναυτικοί, από τον τουρισμό και από τη λιγοστή παραγωγή εκλεκτών γεωργικών ειδών, ενώ σε κάποια από αυτά εξορύσσονται ορυκτά.

Διοικητικά, οι Κυκλάδες χωρίζονται στις επαρχίες: Άνδρου, Θήρας (Αμοργός, Ανάφη, Δονούσα, Ηρακλειά, Θήρα, Θηρασία, Ίος, Κέρος κ.ά.), Κέας (Κέα, Κύθνος, Μακρόνησος, Σέριφος), Μήλου (Αντίμηλος, Κίμωλος, Μήλος, Πολύαιγος, Σίφνος, Φολέγανδρος), Νάξου, Πάρου (Αντίπαρος, Δεσποτικό, Πάρος), Σύρου (Γυάρος, Δήλος, Μύκονος, Σύρος) και Τήνου. Πρωτεύουσα του νομού είναι η Ερμούπολη Σύρου, έδρα και της Διοικητικής Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου (Κυκλάδες και Δωδεκάνησα).

Η **ιστορία** του νομού

Οι αναδυόμενες του Αιγαίου:

Ήταν πριν από 35.000.000 χρόνια, όταν, σε μια κοσμογονική γεωλογική αναστάτωση, οι Δυτικές από τις Κυκλάδες αναδύθηκαν από τα βάθη της θάλασσας: Τζια, Κύθνος, Σέριφος, Σίφνος κι ενωμένες η Κίμωλος με τη Μήλο. Στα επόμενα λίγα εκατομμύρια χρόνια, αναδύθηκαν από τον βυθό και τα υπόλοιπα νησιά του συμπλέγματος. Η γεωλογική κοσμογονία δεν σταμάτησε εκεί. Ο βυθός συνέχισε να ανεβαίνει, ώσπου, σε γεωλογικά σύντομο χρόνο, η γη της Αιγηίδας ήταν πραγματικότητα: Μια απέραντη στεριά, που άρχιζε από τα δυτικά των σημερινών Ιονίων νησιών κι απλωνόταν ενωμένη με τη σημερινή Μικρά Ασία. Έφτανε ως τα νότια της σημερινής Κρήτης.

Πριν από 26 εκατομμύρια χρόνια, στη νότια περιοχή της Αιγηίδας, δημιουργήθηκε το πρώτο ρήγμα και το μάγμα που βρίσκεται στα σωθικά της Γης, ξεχύθηκε ασυγκράτητο στην ατμόσφαιρα. Γεννήθηκε το ηφαίστειο της Σαντορίνης. Η φοβερή του έκρηξη συντάραξε τη γη συθέμελα. Συνέχιζε να βρυχάται για 13 εκατομμύρια χρόνια, χωρίς ανασασμό, καθώς ολόκληρο το πρώτο μισό της ζωής του, αφότου γεννήθηκε ως σήμερα, καλύφθηκε από ασταμάτητη δράση.

Η θάλασσα, όμως, δεν είχε πει την τελευταία της λέξη. Πριν από πέντε εκατομμύρια χρόνια, βρήκε δίοδο ανάμεσα στη σημερινή Κρήτη και τη Ρόδο κι όρμησε βόρεια και δυτικά. Η επέλαση διάρκεσε πολλά χρόνια, όλα νικηφόρα: Το νερό έφτασε ως τη Μακεδονία, ενώ μια στενή λουρίδα γης ένωνε τη σημερινή Θράκη με τη Σαντορίνη. Η θάλασσα βρήκε πέρασμα κι ανάμεσα στα σημερινά Κύθηρα και την Κρήτη. Η νικηφόρα προέλασή της διάρκεσε τρία εκατομμύρια χρόνια, ενώ το έδαφος φαγωνόταν και από άπειρες λίμνες, που ξεπηδούσαν.

Η αντεπίθεση της στεριάς ξεκίνησε πριν από δύο εκατομμύρια χρόνια. Στα 400.000 χρόνια πριν, η στάθμη της θάλασσας έπεσε στα 200 μέτρα κάτω από τη σημερινή και το Αιγαίο έμοιαζε με μεγάλη λίμνη. Ηφαίστεια ξεπήδησαν από τη Νότια Ιταλία ως τη Μ. Ασία: Αίγινα, Μέθανα, Μήλος, Πόρος, Πολύαιγο, Φολέγανδρος, Σαντορίνη, Νίσυρος, Κως σχημάτισαν το ηφαιστειακό τόξο, που απλώνεται στην άκρη της βυθισμένης στεριάς. Η «δυτική παράταξη» των Κυκλάδων (Τζια, Κύθνος, Σέριφος, Σίφνος κι ενωμένες η Κίμωλος με τη Μήλο) ξεχώρισε πάλι. Και πλάι της είχε φυτρώσει ένα τεράστιο νησί που ξεκινούσε από τα βόρεια της σημερινής Άνδρου κι απλωνόταν ως τα νότια της Ίου, έπιανε τη Φολέγανδρο δυτικά και κάλυπτε την Αμοργό ανατολικά. Ένας στενός πορθμός (στα νότια της σημερινής Ίου) το χώριζε από τη Σαντορίνη που είχε υπερδιπλάσια έκταση από τη σημερινή. Πάνω στο νησί γνωρίζουμε ότι περπατούσαν ελέφαντες νάνοι.

Αναπόφευκτα, ήρθε πάλι η σειρά της θάλασσας: Βουνά γκρεμίστηκαν, βυθοί ανυψώθηκαν παλαβώνοντας τους αραιούς ανθρώπους και τα μεγάλα ζώα που περπατούσαν στη θυμωμένη γη. Πρέπει να ήταν πριν από 10.000 χρόνια, όταν οι Κυκλάδες πήραν τη σημερινή τους μορφή. Όχι οριστικά. Πριν από 3.500 χρόνια, περίπου στα 1550 π.Χ., το ηφαίστειό της τίναξε την Σαντορίνη στον αέρα.

Θαλασσοκράτορες ναυτικοί:

Οι άνθρωποι βρέθηκαν στα Κυκλαδίτικα νησιά από την Λιθική Εποχή. Ευρήματα βεβαιώνουν την εκεί δραστηριότητά τους από τα 8.000 π.Χ. Η μεγάλη τους όμως πολιτιστική ανάπτυξη σημειώθηκε την πρώτη περίοδο της εποχής του Χαλκού ή Χαλκοκρατίας (2.800 – 1.900 π.Χ.) όταν δημιούργησαν αυτό που ονομάζουμε Κυκλαδικό πολιτισμό και χρονικά εκτείνεται ως τα 1.100 π.Χ.

Ατρόμητοι Κυκλαδίτες ναυτικοί όργωναν τις θάλασσες. Κατά τον Σπ. Μαρινάτο, χάρη στα σημάδια του ουρανού και όχι μόνο, μπορούσαν να προβλέπουν με ακρίβεια τον καιρό για είκοσι ώρες. Έπλεαν με ταχύτητα πέντε μίλια την ώρα και νησί με νησί, ακτή με ακτή, έφταναν ως τη Μαγιόρκα, δυτικά, ως τις εκβολές του Δούναβη, στα βόρεια, και σίγουρα ως τη Ζάρα στην Αδριατική. Είχαν εμπορικές επαφές με την προϊστορική Τροία, τη Μυτιλήνη και τη Λήμνο κι ως πέρα στη Μαύρη Θάλασσα, καθώς βρίσκονταν στο σταυροδρόμι ανάμεσα στην Ασία και την Ευρώπη.

Πρωτοπόροι στη ναυσιπλοΐα και την τεχνογνωσία, παρείχαν στην Κρήτη υπηρεσίες διακινώντας πρώτες ύλες (π.χ. οψιανό από τη Μήλο, μέταλλα από τη Νάξο, ελαφρόπετρα από τη Θήρα κ.λπ.) μεταδίδοντας τις μεταλλουργικές τους γνώσεις και διαδίδοντας τα δημιουργήματα της υψηλής τέχνης τους.

Όταν αργότερα η Κρήτη οργανώθηκε διοικητικά, οι Κυκλαδίτες έμποροι και ναυτικοί άραζαν στα νησάκια και τα ξερονήσια στη βορινή περίμετρο της Κρήτης ώσπου να τους επιτραπεί να περάσουν στη μεγαλόνησο. Η ίδια μέθοδος, κατά τον Σπ. Μαρινάτο, χρησιμοποιήθηκε για την απόβαση δαιμόνιων εμπόρων, όχι Κυκλαδιτών απαραίτητα, στη Σικελία. Εκεί, τον ρόλο του προγεφυρώματος έπαιξαν τα 17 νησιά του Αιόλου, οι σημερινές Λιπάρες που

βρίσκονται στα βόρεια της μεγαλονήσου. Την ίδια μέθοδο ακολούθησαν οι ναυτικοί και έμποροι για να διεισδύσουν στην αγορά των χωρών, που καλύπτουν σήμερα οι Δαλματικές ακτές και η Βοσνία. Προγεφύρωμα, το νησί της αρχαίας αποικίας των Πάριων, Λεζίνα, το σημερινό Χβαρ. Η κυκλαδίτικη σπείρα πλημμύρισε τα Βαλκάνια.

Ανοχύρωτες αρχικά οι Κυκλάδες, καθώς τις προφύλασσαν τα κύματα του Αιγαίου, γέμισαν πλούσιους παράλιους οικισμούς. Μετά, ταυτόχρονα με την ανάπτυξη της πειρατείας, οι οικισμοί άρχισαν να οχυρώνονται. Με τείχη όμοια με αυτά της Τροίας, μερικά με πύργους. Και με σπίτια κολλημένα στα τείχη, με επίπεδες στέγες, που μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ως δάπεδο για τους πολεμιστές στους προμαχώνες.

Στα 2100 π.Χ. όμως, οι Κυκλαδίτες χαίρονταν τη ζωή. Γυναίκες και άνδρες αφιέρωναν πολλές ώρες για τον καλλωπισμό τους. Εκατοντάδες χρωματοτρίπτες βρέθηκαν στα νησιά, πολλοί με ανεξίτηλα ακόμη τα ίχνη των χρωμάτων. Για όσους ακολουθούσαν τη μόδα, υπήρχαν έτοιμα προϊόντα: Σφραγίδες σε διάφορα σχήματα και με διάφορα σχέδια που βουτούσαν στο χρώμα και μετά έβαζαν επάνω τους σαν πρόσκαιρα τατουάζ που εξαλείφονταν μετά το πρώτο πλύσιμο. Και για να είναι σίγουροι και σίγουρες για το αποτέλεσμα, κοιτάζονταν στους καθρέφτες, τους πρώτους «βιομηχανικούς» καθρέφτες που γνωρίζουμε ότι χρησιμοποίησε ποτέ ο άνθρωπος: Ήταν «τηγάνια» από πηλό, εξαιρετικής πολυτέλειας και επεξεργασίας. Ο αρχαιολόγος Χρ. Τσούντας εξήγησε ότι σ' αυτά έχυναν νερό κι όταν η επιφάνεια ηρεμούσε, καθρέφτιζαν τα πρόσωπά τους. Πάντως, το ζήτημα της χρήσης του, παραμένει ανοιχτό

Όταν τέλειωναν με το μακιγιάζ, διάλεγαν τα κοσμήματα που θα φορούσαν. Είναι φτιαγμένα από ημιπολύτιμους λίθους, οστά, χαλκό φερμένο από την Κύπρο και τη Μικρά Ασία και πηλό. Κυρίως χρησιμοποιούσαν τον ιαδεΐτη (ορυκτό πυριτικό άλας αργιλίου και νατρίου με λίγο ασβέστιο, μαγνήσιο και σίδηρο, που και σήμερα χρησιμοποιείται στην κατασκευή αντικειμένων Τέχνης) και το σήπιο (τον γνωστό «αφρό της θάλασσας»: ένυδρο πυριτικό μαγνήσιο λευκό, σταχτί ή αχνοκόκκινο, σε κομμάτια που μοιάζουν με στρείδι, που σήμερα χρησιμοποιείται για την κατασκευή πίπας ή κομψοτεχνημάτων). Βρέθηκαν περιδέραια, διαδήματα και χαϊμαλιά σε μορφή φαλλού.

Εκεί όμως που κυριολεκτικά πρωτοτύπησαν οι Κυκλαδίτες, ήταν στα μαρμάρινα ειδώλια (αγαλματάκια). Πρώτοι στον κόσμο, πάνω από 2000 χρόνια πριν από τον Φειδία και τον Πραξιτέλη, σμίλευσαν το μάρμαρο κι έφτιαξαν αριστουργήματα.

Στα 2100 π.Χ., ολόκληρη η περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου ταρακουνήθηκε από φοβερό σεισμό. Οι Κυκλάδες άργησαν να ξαναπάρουν επάνω τους.

Στο άρμα της Κρήτης:

Αντίθετα από άλλες περιοχές της Μεσογείου, οι Κυκλάδες δεν ερήμωσαν. Η πόλη στη Φυλακωπή της Μήλου καταστράφηκε αλλά οι κάτοικοί της την ξανάκτισαν στον ίδιο τόπο. Σπουδαία μεσοκυκλαδικά κέντρα εντοπίστηκαν στην Παροικιά της Πάρου, στην Αγία Ειρήνη της Τζιας, στη Θήρα και στη Θηρασία, ενώ υπάρχουν πάνω από είκοσι βεβαιωμένες μεσοκυκλαδικές εγκαταστάσεις στα νησιά Αμοργός, Δήλος, Σίφνος, Σύρος, Τήνος και άλλα. Οι Κυκλαδίτες της εποχής αυτής λάτρευαν κάποια γυναικεία θεότητα, την οποία τιμούσαν σε ιδιαίτερο τόπο λατρείας μέσα στον οικισμό. Τη θεότητα αυτή πρέπει να παριστάνει το ύψους 1,5 μ. πήλινο άγαλμα που βρέθηκε στην Αγία Ειρήνη της Τζιας. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον όμως προκαλούν τα ταφικά έθιμα της εποχής: Οι Κυκλαδίτες της Μεσοκυκλαδικής περιόδου τοποθετούσαν τα νεκρά παιδιά τους μέσα σε αγγεία που τα έθαβαν πλάι ή μέσα στα σπίτια τους, ενώ για τους μεγάλους υπήρχαν νεκροταφεία έξω από τους οικισμούς με (από την Πρωτοκυκλαδική ακόμα εποχή) κιβωτόσχημους (όπως στην Αγία Ειρήνη) ή λαξευτούς θαλαμοειδείς (όπως στη Φυλακωπή) τάφους. Πουθενά δεν βρέθηκαν να συνοδεύουν τον νεκρό κτερίσματα ή αφιερώματα, όπως σε άλλες περιόδους.

Η ανάπτυξη του μινωικού πολιτισμού, αυτά τα χρόνια, και η επέκταση της σφαίρας επιρροής των Κρητών έφεραν τις Κυκλάδες κάτω από την κυριαρχία της Κρήτης. «Με τη θέλησή τους», λένε οι μύθοι της Κρήτης, καθώς την αποίκιση είχε αναλάβει ο δίκαιος Ραδάμανθυς, αδελφός του Μίνωα (έστειλε οικιστές τον Άνδρο ή Ανδρέα στην Άνδρο, τον Άνιο στη Δήλο, τον Αλκαίο στην Πάρο κ.λπ.).

Εμπορικοί σταθμοί ξεφύτρωσαν παντού, ενώ η Θήρα (Σαντορίνη) πρέπει να εξελίχθηκε σε διοικητικό κέντρο. Κατά τη μυθολογία, ο βασιλιάς Μίνωας βρισκόταν στην Πάρο κι έκανε κάποια θυσία, όταν έμαθε ότι στην Αττική δολοφόνησαν τον γιο του, γεγονός που οδήγησε στον φόρο αίματος που οι Αθηναίοι πλήρωναν στον Μινώταυρο, ώσπου τον σκότωσε ο Θησέας. Το μεγάλο κακό έγινε γύρω στα 1550 π.Χ. όταν η έκρηξη του ηφαιστείου της Σαντορίνης προκάλεσε τρομερές καταστροφές και το παλιρροϊκό κύμα, που δημιουργήθηκε, αφάνισε τα πάντα ως τις ακτές της Μ. Ασίας, της Πελοποννήσου και, βέβαια, της γειτονικής Κρήτης. Όταν το ταρακούνημα της γης καταλάγιασε και κόπασε το τεράστιο

μεταναστευτικό κύμα που άλλαξε τον πληθυσμιακό χάρτη της Κεντρικής και Ανατολικής Μεσογείου, στα νησιά είχαν φανεί οι Μυκηναίοι.

Οι μετακινήσεις πληθυσμών στον ηπειρωτικό Ελλαδικό χώρο μετέτρεψαν τις Κυκλάδες σε καταφύγιο προσφύγων και Γη της Επαγγελίας μεταναστών που αναζητούσαν ειρηνικούς και ήσυχους τόπους. Ανάμεσα στα 1050 και 950 π.Χ. τα νησιά κατακλύστηκαν από Ίωνες. Ήταν χωρισμένοι σε τέσσερις φυλές όπως οι κάτοικοι της Αττικής: Αιγικορείς (από τον Αιγικορέα, γιο του Ίωνα, ή από την αιγίδα, τη φορεσιά αλλά και θώρακα από γιδοτόμαρο που κάλυπτε τα σώματά τους), Αργαδείς, Γελέοντες και Όπλητες (από τον Όπλητα, γιο του Ίωνα ή πεθερό του βασιλιά της Αθήνας, Αιγέα). Λάτρευαν την Απατουρία Αθηνά, ενώ η γιορτή «απατούρια» ήταν μια καθαρά ιωνική υπόθεση: Ήταν η εγγραφή των νεογέννητων της χρονιάς στα «ληξιαρχεία» των φρατριών. Στη Μήλο, εγκαταστάθηκαν Δωριείς και στην Κύθνο Δρύοπες («αυτοί που ζούσαν στα δάση»).

Τριακόσια χρόνια αργότερα, η κατάσταση είχε αντιστραφεί. Φτωχά και άγονα τα περισσότερα νησιά δεν μπορούσαν να θρέψουν τους κατοίκους. Στα 680 π.Χ., «δια πενίαν και απορίαν», ξεκίνησε κύμα αποίκων από τις Κυκλάδες προς τη Μ. Ασία και βορινούς τόπους.

Από κατοχή σε κατοχή:

Το πέρασμα των Περσών από την περιοχή, όταν εκστράτευσαν εναντίον της Αθήνας, το 490 π.Χ., συνδυάστηκε με πρόσκαιρη κατάκτηση της Νάξου και πολλών από τις Κυκλάδες. Απελευθερώθηκαν γρήγορα. Στα 480 π.Χ. μετείχαν με πλοία στη νικηφόρα ναυμαχία της Σαλαμίνας. Στα 478 π.Χ. αποτελούσαν μέλη της Α’ Αθηναϊκής συμμαχίας. Η σταδιακή εξέλιξη της συμμαχίας σε αθηναϊκή ηγεμονία με τα νησιά να πληρώνουν φόρους ή να διαθέτουν πλοία για τις αμυντικές ανάγκες της Αθήνας, τα εξώθησε σε αποστασία. Στον μακροχρόνιο Πελοποννησιακό πόλεμο (431 – 404 π.Χ.), βρίσκονταν ενεργά ή ευμενώς ουδέτερα στο πλευρό της Σπάρτης. Απέκτησαν ολιγαρχικές ηγεσίες, φιλικές στη Σπάρτη. Το 398 π.Χ. ανατράπηκαν (εκτός της Μήλου) από τους συνεργαζόμενους στόλους Περσών (υπό τον Φαρνάβαζο) και Αθηναίων (υπό τον Κόνωνα). Από τα μέσα του Δ’ π.Χ. αιώνα, είχαν περάσει στην επιρροή των Μακεδόνων του Φιλίππου και του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Η Δήλος έγινε κέντρο νησιωτικής συμμαχίας, ενώ οι Κυκλάδες γνώρισαν περίοδο ακμής. Την εποχή της κυριαρχίας της Ρόδου στην περιοχή (Γ’ αιώνας π.Χ.), αποτελούσαν τμήμα του κράτους

των Ροδίων για να περάσουν στη συνέχεια στην επιρροή των Πτολεμαίων της Αιγύπτου και να καταλήξουν ρωμαϊκή επαρχία (μέσα του Β' π.Χ. αιώνα). Ο χωρισμός του Ρωμαϊκού κράτους (395 μ.Χ.) τα βρήκε να ανήκουν στο Ανατολικό, μετέπειτα Βυζαντινή αυτοκρατορία. Στις αρχές του Θ' αιώνα, όταν οι Άραβες απειλούσαν την ακεραιότητα της αυτοκρατορίας, τα νησιά πέρασαν στην κατοχή των Σαρακηνών. Το Βυζάντιο τα ανέκτησε γρήγορα, χάρη σε μια νικηφόρα ναυτική εκστρατεία του στρατηγού Ωρύφα του Παλαιού.

Το «Δουκάτο του Αιγαίου»:

Η πτώση της Κωνσταντινούπολης στους Φράγκους της 4ης Σταυροφορίας (1204) υπήρξε καταλυτική για τις Κυκλάδες. Σύμφωνα με το έγγραφο διανομής των εδαφών (το περιβόητο «partitio»), η Τήνος έπεφτε στα εδάφη του Λατίνου βασιλιά της Κωνσταντινούπολης και τα υπόλοιπα νησιά στους Σταυροφόρους, ενώ την Άνδρο έπαιρνε η Βενετία. Έπρεπε όμως και να κατακτηθούν. Στα 1206, με τη συγκατάθεση του Λατίνου αυτοκράτορα, η Βενετία ανέθεσε σε ιδιώτες να κυριεύσουν νησιά με δικά τους έξοδα. Οι μελλοντικοί κυρίαρχοι των Κυκλάδων αναλάμβαναν την υποχρέωση να καταβάλλουν για τα εδάφη τους «επικυριαρχικό τέλος» στον Λατίνο αυτοκράτορα της Κωνσταντινούπολης. Όμως, οι φεουδάρχες είχαν και το δικαίωμα να μεταβιβάσουν εδάφη σε άλλους.

Η ιδιωτική «επιχείρηση νησιά του Αιγαίου» είχε κύριο και ενθουσιώδη μέτοχο τον Μάρκο Σανούδο (Sanudo, 1153 - 1227), ανιψιό του δόγη, που αναγορεύτηκε αρχηγός της εξόρμησης (capo de tutti quei che aspiravano a quella impresa). Πήρε για λογαριασμό του τις Νάξο, Πάρο, Αντίπαρο, Μήλο, Ίο, Κύθνο, Σύρο και Σίφνο κι έστησε κράτος με πρωτεύουσα τη Νάξο και κυρίαρχο τον εαυτό του, κυβερνώντας από το 1207 (χρονιά της κατάκτησης) ως τον θάνατό του (1227). Ο ίδιος αναγνωρίστηκε ως Δούκας της Νάξου ή του Αρχιπελάγους και το κράτος του βαπτίστηκε Δουκάτο του Αιγαίου. Στα 1212, προσπάθησε να κυριεύσει την Κρήτη αλλά απέτυχε, οπότε στράφηκε στη Σμύρνη, την κατέκτησε και την έχασε το 1215. Οι απόγονοί του κράτησαν το δουκάτο για ενάμισι αιώνα, ως τα 1372.

Φυσικά, στην περιοχή υπήρχε έδαφος για πολλές ακόμα κατακτήσεις. Ο Μαρίνος Δάνδολος (Dandolo) πήρε την Άνδρο. Οι Γκίζι (Ghisi) τις Τήνο, Μύκονο αρχικά κι έπειτα τις Σέριφο, Τζια (Κέα), Αμοργό (μαζί με τις Σκιάθο, Σκόπελο, Σκύρο και κομμάτι της Εύβοιας). Τα κατείχαν ως τα τέλη το 1390, οπότε εξέλιπαν ως οικογένεια. Οι Γκουερίνι (Querini) την Αμοργό (μαζί με τη δωδεκανησιακή Αστυπάλαια). Ο Αντρέα Μπαρότζι (Barozzi) τη Θήρα

(Σαντορίνη, Santa Irini) και τη Θηρασία.

Όλοι τους ήταν επιφανείς πολίτες της Γαληνοτάτης Δημοκρατίας της Βενετίας, πλην όμως φεουδάρχες με επικυρίαρχο τον Λατίνο αυτοκράτορα της Κωνσταντινούπολης. Στα 1248, ο αυτοκράτορας Βαλδουίνος Β' μεταβίβασε την επικυριαρχία στον Γουλιέλμο Βιλεαρδουίνο, πρίγκιπα της Αχαΐας. Μετά τον θάνατό του τελευταίου, το 1278, η επικυριαρχία των Κυκλάδων πέρασε στους Ανδεγαυούς της Σικελίας. Οι φεουδάρχες των νησιών γίνονταν διαδοχικά υποτελείς των επικυρίαρχων αλλά παρέμεναν αναγνωρισμένοι υπήκοοι της Βενετίας.

Οι Βενετσιάνοι ιδιώτες κατακτητές είδαν τις κτήσεις τους σαν εμπορικές επιχειρήσεις που θα τους απέφεραν χρήματα. Εφάρμοσαν πολιτική συμφιλίωσης με τους ντόπιους πληθυσμούς και δεν λησμόνησαν να αμείψουν με «μπόνους», όσους από τους Έλληνες τους βοήθησαν στη δημιουργία κερδών. Πολλοί από όσους συνεργάστηκαν, βρέθηκαν με δικά τους μικρά φέουδα. Κι ακόμα, η διοίκηση των νησιών βασίστηκε στην ανεξιθρησκία με τους καθολικούς να συγκεντρώνονται στα όρια των κάστρων και τους ορθόδοξους έξω από αυτά, σε δικές του κάθε δόγμα εκκλησίες.

Όμως, η ανάκτηση της Κωνσταντινούπολης από τις δυνάμεις του Μιχαήλ Παλαιολόγου (στα 1261) και η αναβίωση της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, έφεραν τον πόλεμο στο Αιγαίο, καθώς οι Παλαιολόγοι προσπάθησαν να ξαναπάρουν πίσω τα χαμένα εδάφη. Ταυτόχρονα, πόλεμοι άνοιξαν και ανάμεσα στους Λατίνους, επειδή καθένας τους ήθελε να επεκτείνει τα όρια του «κράτους» του. Οι κάτοικοι των Κυκλάδων βρέθηκαν στη δίνη των πολέμων. Στα 1310 (ένα μόλις χρόνο μετά την Κατάκτηση της Ρόδου από τους Ιππότες του Τάγματος του Αγίου Ιωάννη της Ιερουσαλήμ), μια βυζαντινοβενετική συνθήκη κατακύρωσε τις Κυκλάδες (και την Εύβοια) οριστικά στην κατοχή των Βενετσιάνων. Στον ορίζοντα όμως άρχισαν να φαίνονται οι Τούρκοι. Είχαν προηγηθεί οι πειρατές.

Εταιρείες πειρατώ ν:

Η αδυναμία της Βυζαντινής αυτοκρατορίας να επιβάλει ειρήνη και ασφάλεια στις θάλασσες και οι συγκρούσεις ανάμεσα στους Βυζαντινούς και τους Βενετσιάνους αρχικά, Βυζαντινούς

και Οθωμανούς Τούρκους στη συνέχεια, Τούρκους και Βενετσιάνους έπειτα, έκαναν να αναφανεί στη Μεσόγειο μια νέα μάστιγα: Των πειρατών που λυμαίνονταν τα παράλια, έθεταν τις μισθοφορικές τους υπηρεσίες στη διάθεση ναυάρχων κάθε δύναμης και μοιράζονταν τη λεία. Η «οικονομία της πειρατείας» στήριξε ολόκληρα κράτη αλλά και πόλεις. Αλγέρι, Μαρόκο, και Τυνησία ζούσαν από την πειρατεία, ενώ διαβόητοι ήταν Αλγερίνοι και οι κουρσάροι από την Μπαρμπαριά (Βερβερία, το μεταξύ Ατλαντικού, Σαχάρας και Αιγύπτου τμήμα της Βόρειας Αφρικής). Εξασφάλιζαν τίτλους από τα κράτη, τα οποία υπηρετούσαν (ναύαρχος του τουρκικού στόλου ο Χαϊρεντίν Μπαρμπαρόσα τον ΙΣΤ' αιώνα) και εισέπρατταν αμοιβή μερίδιο από τα λάφυρα. Ή αποτελούσαν «κρατική επιχείρηση», όπως οι Ιωαννίτες Ιππότες της Ρόδου και μετά της Μάλτας. Μαζεύονταν εκατό με διακόσιοι εμπειροπόλεμοι, εξόπλιζαν πλοία με 35 ως 45 κανόνια κι έπεφταν σε όποιο καράβι ξεμονάχιαζαν ή σε κάθε κατοικημένη παραλία που συναντούσαν στον πλου τους. Οι Μπαρμπαρέζοι προτιμούσαν να εξοπλίζουν τις ευέλικτες φούσκες και ύψωναν κόκκινη κουρσάρικη σημαία. Οργανωμένο δίκτυο πληροφοριοδοτών και κλεπταποδόχων τους στήριζε. Στην Κίμωλο και στη Μήλο, οι κλεπταποδόχοι αγόραζαν την λεία των πειρατών σε εξευτελιστικές τιμές και τη μεταπουλούσαν πανάκριβα. Οι κάτοικοι των Κυκλάδων όμως ήταν αυτοί που υπέφεραν τα πάνδεινα από τις επιδρομές. Χωρίς να λείπουν οι πόλεμοι:

Τούρκοι πειρατές έπεσαν στη Νάξο και σ' άλλα νησιά, στα 1343, την εκπόρθησαν και τη λεηλάτησαν. Στα 1383, ο Φραγκίσκος Κρίσπος κυρίευσε το Δουκάτο του Αιγαίου. Στα 1416, τουρκικός στόλος έπεσε στις Κυκλάδες κι αιχμαλώτισε πολλούς κατοίκους που πουλήθηκαν δούλοι. Στα 1440, ο βαρόνος της Πάρου, Κρουστίνος Σομαρίπας, πήρε την Άνδρο κι έγινε κι εκεί βαρόνος. Στα 1448, ολόκληρο το Δουκάτο του Αιγαίου έγινε φόρου υποτελές στους Τούρκους. Οι συγκρούσεις ανάμεσα στους Βενετσιάνους και τους Τούρκους συνεχίστηκαν. Η συνθήκη ειρήνης του 1510 (για την Πελοπόννησο) κατακύρωσε οριστικά τις Κυκλάδες (εκτός από τις ημιαυτόνομες Νάξο και Άνδρο) στην πια Οθωμανική αυτοκρατορία. Στα 1570, ο βενετσιάνικος στόλος φάνηκε στις Κυκλάδες, προκαλώντας τα επαναστατικά ανακλαστικά των νησιωτών. Όμως, κάποια στιγμή, οι Βενετσιάνοι έφυγαν. Οι Τούρκοι εκδικήθηκαν: Πολλά χωριά πυρπολήθηκαν ή λεηλατήθηκαν, φιλικά προσκείμενοι προς την Βενετία συνελήφθησαν κι εκτελέστηκαν, μερικά προνόμια καταργήθηκαν. Στα 1579, το πρώην Δουκάτο του Αιγαίου μετατράπηκε σε τουρκικό σαντζάκι (υποδιαίρεση του μετέπειτα Βιλαετιού).

Με όλα αυτά τα δεινά όμως, πολλά νησιά των Κυκλάδων είχαν ερημώσει, ενώ άλλων είχε δραματικά μειωθεί ο πληθυσμός. Ένα πρόγραμμα επανεγκατάστασης κατοίκων εκπονήθηκε με «μετάγγιση πληθυσμών» από την ηπειρωτική Ελλάδα κι από μεγαλύτερα νησιά. Στα 1575, νέοι κάτοικοι έφτασαν στην έρημη Ίο. Στα 1577, στη Φολέγανδρο. Οι αραιοί πληθυσμοί της Άνδρου, της Κέας, της Κύθνου κ.ά. τονώθηκαν με νέες αφίξεις. Με την πάροδο του χρόνου, οι Τούρκοι εκχώρησαν νέα προνόμια στους Κυκλαδίτες. Κατέκτησαν και το δικαίωμα να ναυπηγούν πλοία για να μπορούν μόνοι τους να αντιμετωπίζουν τους πειρατές. Δεν το άφησαν ανεκμετάλλευτο. Επιδόθηκαν με επιτυχία στη ναυτιλία κι έγιναν

εμπειροπόλεμοι ναυτικοί.

Προπύργιο της Δημοκρατίας:

Στα 1774, με τη συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή ανάμεσα στη Μεγάλη Αικατερίνη και την Οθωμανική αυτοκρατορία, η ρωσική σημαία έγινε για τους Κυκλαδίτες διαβατήριο στις θάλασσες και προστασία στα λιμάνια. Ο ΙΘ' αιώνας βρήκε τα νησιά σε νέα περίοδο ακμής. Ο επαναστατικός άνεμος του 1821 έφτασε στις Κυκλάδες τον Μάιο. Στις 5 του μήνα, πρώτη η Σαντορίνη ύψωσε τη σημαία της επανάστασης με πρωτοπόρο τον Ευάγγελο Ματσαράκη. Η Άνδρος ακολούθησε στις 10 Μαΐου, με τον ιερωμένο Θεόφιλο Καΐρη. Ο ξεσηκωμός απλώθηκε παντού, επικράτησε και παγιώθηκε. Με το Πρωτόκολλο του Λονδίνου, στις 3 Φεβρουαρίου 1830, η Ελλάδα αναγνωρίστηκε ανεξάρτητο κράτος με τις Κυκλάδες αναπόσπαστο τμήμα της, το πιο μεγάλο νησιωτικό της σύμπλεγμα. Το λιμάνι της Σύρου εξελίχθηκε δυναμικά. Στα 1835, ήταν το κυριότερο του νέου κράτους. Στα 1862, με πρωτοπόρο τη Σύρο, οι Κυκλάδες σήκωσαν τη σημαία της επανάστασης εναντίον του Όθωνα. Τον Απρίλιο, η επανάσταση είχε κατασταλεί. Τον Οκτώβριο, η έξωση του Όθωνα είχε συντελεστεί. Οι Κυκλάδες παραμένουν προπύργιο της Δημοκρατίας.

(Έθνος της Κυριακής, 2001 – 2002) (τελευταία επεξεργασία, 21.10.2009)